

DE LA CONFRUNTARE, LA COABITARE ȘI LA INTEGRARE ÎN LUMEA FILOSOFILOR

Petru IOAN

Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași (România)

After many shapes that traditional philosophies took along the ages, it is now the right time to adopt a more understanding attitude: i. e. to have the multiple philosophical systems strike a compromise and even to put them together in SUPER- or MEGA-constructs. An enduring guide for the „general system of philosophy” proved to be Alfred Fouillée (1838-1912), the French philosopher, moralist, psychologist, sociologist and historian, to whose conception we will be connected in the present paper.

După numeroasele fațete ale diversificării și ale contrapunerii filosofiilor constituite, a venit momentul să „întoarcem foaia” în favoarea unei atitudini mai înțelegătoare: adică să urmărim șansele pacificării multiplelor sisteme filosofice și chiar ale asamblării acestora în *super-*, sau *mega-*construcții.

O călăuză perseverentă pe drumul către „sistemul general de filosofie” s-a dovedit a fi filosoful, eticianul, psihologul, sociologul și istoricul francez al filosofiei Alfred Fouillée (1838-1912), mai întâi prin *Introducere la a sa Histoire de la philosophie* [1], apoi prin capitolul secund din *L’avenir de la métaphilosophie fondée sur l’expérience* [2].

Situat la antipodul viziunii „sistematologice” cu care ne-am familiarizat într-un capitol anterior, în contul poziției lui Franz Kröner, gânditorul francez nu vede nici o nenorocire nici în multitudinea construcțiilor filosofice, nici în conflictul acestora. Dacă sistemele mai mult sau mai puțin particulare luptă între ele, o fac cu scopul „*reprezentării TOTALE a mulțimii lucrurilor*”, iar filosofia „*nu poate să nu fie, prin esență, o conciliere*”, în măsura în care ea dorește și realizează, ca atare, într-un fel sau altul, „*o sinteză universală*” [3].

Pentru a parveni „*la cea mai adevărată metafizică*” și deci la filosofia „*care să lege cât mai multe idei particulare și analitice, prin intermediul ideilor mai largi și mai comprehensive*”, altfel spus, pentru a ajunge la o concepție filosofică care să reprezinte „*o conciliere a tuturor faptelor, a tuturor legilor, a tuturor noțiunilor, a tuturor ideilor generatoare de sisteme particulare*” [4], ar trebui, după Alfred Fouillée, să întreprindem, cel puțin, una dintre următoarele șapte operații, prin care se facilitează, deopotrivă, *construcția speculativă, cât și verificarea acesteia*.

1. Într-o primă etapă, după *meta-* (sau, mai curînd, după *proto-*) filosoful în atenție s-ar impune să *determinăm părțile neutre, ori comune, diverselor sisteme*. Mai exact, este de dorit „*să determinăm, în filosofie, [...], părțile NEUTRE (sau independente de orice sistem metafizic relativ la fondul ultim al lucrurilor), apoi părțile COMUNE diverselor concepții metafizice cu privire la lume și la om*” [5].

Ce înseamnă o astfel de însărcinare? Să extragem, din filosofie, în perspectiva „*arhitecturii mentale, adică a logicii*”, „*materialele primitive*”, adică acele elemente din care să se poată deduce, ori induce, idei relative la domeniul experienței *psihice*, ori la cel al experienței *cosmice*.

Într-o astfel de postură îi apar, lui Alfred Fouillée, *PSIHOLOGIA inductivă și deductivă*, ca știință independentă, nici „*materialistă*”, nici „*spiritualistă*”; apoi, *TEORIA MORAVURILOR*, dacă ea poate rămîne aceeași și atunci cînd îi asociem principiul utilității, și cînd o facem să adopte principiul datoriei absolute.

Asemenea „*părți neutre*” s-ar putea repera, de asemenea, în orizontul cosmologiei, în cîmpul esteticii, în sfera dreptului natural și a filosofiei aferente, pe tărîmul politologiei, iar înainte de toate, pe teritoriul logicii însăși, ca știință „*instrumentală*” și ca propedeutică a filosofiei.

Pentru că ține de un domeniu conjunctural, în care se confruntă diversele vizuni, doctrine și sisteme, o sarcină la fel de urgentă în actul de valorificare este să analizezi „*serii de propoziții COMUNE care, o dată deduse și corelate științific, să se poată transforma dintr-un sistem într-altul și să restabilească, astfel, puncte de contact între conjeturile opuse*” [6].

Respectivele elemente sau părți comune s-ar putea manifesta aidoma constituenților dintr-o perioadă muzicală: sub tonalități diverse, aceștia revin în teme pe care le putem acompania prin armonii diferite.

Odată degajate și părțile neutre, și părțile comune, ni se vor dezvălui „soluțiile cu adevărat specifice unui sistem, sau care par să fie astfel” [7], iar cu acest subansamblu de ingrediente ce reprezintă, din punct de vedere logic, diferența specifică, participă filosofia în atenție la lupta dintre sisteme!

2. O a doua regulă a metodei „sintetice și reconciliatorii” de care se ocupă Alfred Fouillée impune construcția de *sisteme-tip*, unele care să fie „pe deplin logice, sau raționale, în toate părțile lor constitutive și, tot astfel, consecvente și complete”. La astfel de formațiuni „de maximă perfecțiune posibilă” ar urma să fie reduse sistemele „mai mult sau mai puțin inconsecvente și incomplete”. Trebuie, ca atare, „să RECTIFICĂM și să COMPLETĂM diversele sisteme, pentru a le transforma în sisteme-tip” [8].

Cum anume? Raționând asupra premiselor unui sistem, mai curînd decît asupra diverșilor săi exponenți, adică: cercetînd raporturile dintre două, trei, sau patru elemente desprinse cu titlul de ipoteză, așa cum procedează fizicienii, să spunem, în studiul forțelor, ori astronomii, în cercetarea astrilor.

Am mai putea, de asemenea, să suprimăm, tot cu titlu de ipoteză, pe unul sau pe altul dintre „constituenții reali”, pentru a urmări efectele produse de elementele detașate. Într-un caz, am putea articula, bunăoară, un sistem moral și social sprijinit exclusiv pe *forță*, un altul decurgînd din *interesul general*, un al treilea pedălînd pe *altruism* și așa mai departe.

În celălalt caz, am putea vedea unde s-ar ajunge, în absența oricărei idei de bine, sau de rău, prin evitarea oricărei credințe în libertatea persoanei, prin suprimarea oricărei responsabilități morale, ori prin refuzul oricărei versiuni a nemuririi sufletului. Cu astfel de *SISTEME-TIP* și cu astfel de *FILOSOFII IMAGINARE* s-ar putea rezuma realitatea în chipuri cît mai diferite, așa cum s-ar putea dezvolta în cît mai multe feluri o ipoteză de lucru oarecare.

În ambele împrejurări, contribuim la efortul de reconciliere între diverșii filosofi, în măsura în care ceea ce intră în discuție sînt deducțiile pe care le efectuează, și nu principiile de la care pornesc în propria interpretare.

3. Pentru a face ca sistemele din cîmpul filosofiei să participe la „o sinteză mai largă”, se impune, în al treilea rînd, o *analiză critică A PRINCIPIILOR* aferente fiecăruia în parte, după cum trebuie efectuată *respingerea ERORILOR LOGICE (ȘI RETORICE)* de care se fac ele vinovate.

Cînd avem de a face cu o *EROARE DE PRINCIPIU* în filosofie? Atunci cînd principiul în cauză contrazice, sau exprimă incomplet fapte ale conștiinței, ori realități din natura exterioară. Din acest punct de vedere, ne putem întreba, odată cu Alfred Fouillée, dacă *egoismul* este unicul resort al mașinării umane, cum își închiupua un François de la Rochefoucauld (1613-1680), bunăoară, ori dacă *întinderea și cugetarea* subîntind, pur și simplu, lumea exterioară și, respectiv, pe cea interioară, în ansamblul acestora, așa cum pretindea, la vremea sa, înainte-mergătorul filosofiei moderne, René Descartes.

Pentru a preveni eroarea de principiu, se impune: să nu suprapunem partea cu întregul și nici să nu asociem unei observații limitate, ori unei noțiuni cu sferă restrînsă, o explicație foarte cuprinzătoare. Pe scurt, s-ar cere să evităm cu orice preț *GENERALIZAREA PRIPITĂ*, extinderea adevărului dincolo de limitele sale intrinseci, iar prin aceasta, *absolutizarea* sa.

Inclusiv în filosofie, se întîmplă însă ca principiile de la care pornim, ori consecințele acestora, să se contrazică între ele, caz în care cădem în eroarea „de consecință”, sau *EROAREA LOGICĂ stricto sensu*.

Care dintre cele două forme de cădere în păcat, dacă nu de „infracțiune intelectuală” este mai gravă? Amîndouă! Doar că, în „critica negativă”, sau în respingerea argumentației preopinentei (din filosofie inclusiv!) se cer respectate niște norme de „etică a discursului”, cum ar spune Karl Otto Apel, niște minime exigențe ale deontologiei dialogului filosofic.

Cele formulate de Alfred Fouillée, cu mai bine de un secol în urmă, își mențin întru totul actualitatea: ☞ (1) să nu confunzi limitele propriilor cunoștințe și ale propriei capacități de înțelegere cu limitele realității avute în vedere, ori ale metamorfozării acestora; ☞ (2) să nu proiectezi asupra realității schemele tale de gîndire, adică să nu „obiectivizezi” și să nu „reifici” anumite distincții, ori anumite clasificări, la care parvii prin jocul liber al imaginației, ori prin analiza logică; ☞ (3) să fii mai puțin preocupat de *excluderea falsului* și să dai mai multă atenție *CONCILIERII ADEVĂRURILOR*.

Contrar directivei falsificaționiste cu care avea să se înscrie, la distanță de peste trei decenii, Karl Raimund Popper (1902-1994), prin a sa *Logik der Forschung* [9], „sistematologul” francez ne reamintește adevărul simplu că, în filosofie, ca și în artă, mai relevantă și mai productivă nu este critica erorilor logice *stricto sensu*, ci tocmai *CRITICA ADEVĂRURILOR* – cea prin care principiilor li se circumscrie spațiul în care pot să opereze legitim.

De altfel, această dreaptă cumpănire între analiză și sinteză, sau între critica *logică* și efortul *constructiv*, satisface, pe de o parte, ordinea procesuală a lumii transfigurate prin actul cunoașterii, iar pe de altă parte, ea

se dovedește relevantă prin însăși menirea „metafizicii”, de a fi operă de *sinteză*, travaliu al resemnificării datelor, acumulate într-un domeniu sau altul al cunoașterii, și exercițiu *integrator*, de progresivă reconciliere a unor adevăruri „unilaterale”, într-un flux al multiplelor medieri.

Iată, acum, și rezumatul acestei importante reguli de metodă: ☞ (1) „să nu afirmăm, în chip prematur, că un anumit lucru se confundă, sau se explică după aceleași legi, cu un alt lucru”; ☞ (2) „să nu pretindem, în chip prematur, că separațiile provizorii și subiective sînt separații definitive și reale” [10]. Cum ar spune Stagiritul: nici în filosofie nu trebuie să unim ceea ce, în realitate, nu poate fi unit, după cum nu trebuie să separăm ceea ce, în realitate, nu poate fi separat!

4. La cea de-a patra regulă a pacificării filosofilor, Alfred Fouillée ajunge de la însăși definirea întreprinderii spirituale de care ne ocupăm.

De vreme ce „metafizica nu poate să nu fie, prin esența sa, o conciliere”, ca demers ce rîvnește la integrarea universală a cunoștințelor, urmează că „cea mai adevărată filosofie” este aceea „care pune în relație (sau reunește) cît mai multe idei particulare și analitice, prin intermediul celor mai cuprinzătoare și mai comprehensive idei” [11].

În opera de conciliere (dacă nu de *reconciliere!*) între fapte, între regularități și între legități, între concepte și între idei, între explicații și între argumentări, iar la limită, între elaborări constituind ele însele rezultatul unor prealabile sinteze, filosoful n-ar trebui să uite, ne previne teoreticianul „ideilor-forță”, că „trebuie să inventezi, pentru a concilia”.

Nici măcar „metoda reconcilierii” [12] nu-ți poate furniza ideea novatoare, fie ea una „intermediară”, sau una „atotcuprinzătoare”, respectiv „superioară”. O asemenea idee nu poate fi decît atul spontanității creației, cum s-ar spune, și prin ea se face pasul remarcabil spre noi și noi construcții.

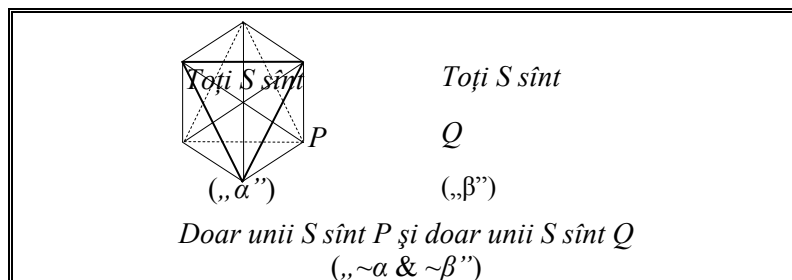
Ceea ce putem cunoaște *ab initio* este dubla manieră prin care se realizează actul ca atare al reconcilierii: ☞ (1) aducînd principii diferite sub acțiunea unui principiu comun, grație unui procedeu „de identificare”; ☞ (2) arătînd că principiile în cauză sînt adevărate din puncte de vedere diferite, grație unui procedeu „de distingere”.

Cîteva decenii mai tîrziu, într-un efort de reabilitarea retoricii (pe coordonate logico-filosofice inclusiv!), Chaim Perelman (1912-1984) va distinge, într-o manieră similară, între tehnicile argumentative „de legătură” și tehnicile „de disociere” [13], în mai mare cîștig, în lumea publiciștilor și filosofilor ...

Ceea ce ar trebui să obținem din respectiva tipologie este că: ☞ (1) mai întîi distingi, pentru a uni; ☞ (2) concilierea are în vedere inclusiv orizontul metodelor; ☞ (3) nu se pune problema concilierii în cazul noțiunilor, al principiilor și al consecuțiilor vădit contradictorii.

Exemplul pe care ni-l furnizează Fouillée pentru această din urmă împrejurare este cuplul de enunțuri „*orice urs este alb*” – „*orice urs este brun*”, însoțit de explicația că „*două afirmații absolut-universale pot fi, deopotrivă, false*” [14]. Așa este, două propoziții universale pot fi, deopotrivă, false, iar astfel sînt și rostirile în cauză, ori altele de aceeași natură, precum spusele de sorginte etico-filosofică „*orice act al omului este egoist*” și „*orice act al omului este dezinteresat*”. Atît, doar, că *două enunțuri opuse*, care sînt universale, nu sînt chiar *contradictorii!*...

Ele sînt doar *contrare*, iar reconcilierea lor presupune să le asumăm în chip de negații: „*nu toți urșii sînt albi*” – „*nu toți urșii sînt bruni*”, respectiv „*nu orice act al omului este egoist*” și „*nu orice act al omului este dezinteresat*”. Rezolvarea conflictului dintre două propoziții universale *contrare* (din punct de vedere logic) și deopotrivă false se rezolvă prin asumarea opusei lor intermediare (cu care, de asemenea, sînt în raport de *contrarietate*), de tip *particular-hotărît*: „*numai unii urși sînt albi*” (respectiv, „*numai unii urși sînt bruni*”) și, tot astfel, „*numai unele acte umane izvorăsc din egoism*” (respectiv, „*numai unele acte umane sînt dezinteresate*”):

Triunghiul contrarelor (respectiv, al trilemei tari: din două, sau mai multe enunțuri contrare, cel mult unul este adevărat!), după care se cere să tranșăm conflictele de idei

Trecînd, așadar, din planul *subiectiv* în cel *obiectiv*, adică de la rostiri universale, la afirmații, sau enunțări particulare, vom constata, cum spune metafizicul francez, că „*existența urșilor albi nu împiedică în nici un fel pe cea a urșilor bruni*”, după cum „*egoismul nu este împiedicat să coexiste, în sufletul uman, cu dezinteresul*” [15].

Cum, adesea, conflictul dintre concepții este alimentat prin definițiile mai mult sau mai puțin arbitrare pe care filosofii își edifică argumentarea, s-ar impune, după Fouillée, să trecem de la definiții la obiectele definite, adică să ne întrebăm: ☞ (1) asupra căror fapte din realitate și-au bazat „adversarii” definițiile pe care se sprijină; ☞ (2) în ce măsură faptele din care s-au născut respectivele definiții sînt cu adevărat incongruente.

Astfel procedînd, avem șansa să ajungem la definiția *CONCILIATOARE* (bunăoară, la „*puterea activă și independentă*”, în cazul *libertății* personale), în raport cu care se vor prezenta și chestiunile în divergență.

Respingînd, apoi, ceea ce poate fi respins într-o doctrină sau alta asupra libertății și completînd-o, pe de altă parte, printr-o doctrină superioară, sub aspectul potențialului explicativ, ne vom înscrie pe drumul firesc al cunoașterii, sub deviza *destruam et aedificabo*. În loc să-i chemăm la buna înțelegere pe arhitecții construcțiilor ori doctrinelor pe care aceștia le-au etalat în chip de edificii filosofice, ne concentrăm atenția, mai mult, asupra *materialelor folosite* și asupra articulațiilor specifice arhitecturilor în atenție!

5. Odată ce „metoda de conciliere” și-a făcut numărul prin carteziana *analiză în serviciul sintezei* [16], vine rîndul unei alte metode: cea a *CONVERGENTELOR*. Ea ne impune „*să ducem mai departe și să completăm diversele concepții, din punctul în care anumite fapte, ori idei, se vădesc a fi în dezacord*”.

Cum anume? Ne-o spune același „bun sfătuitor” și generos apărător al „viitorului metafizicii”: ☞ (1) „*urcînd la principii mai fundamentale, sau coborînd la consecințe mai îndepărtate și mai puțin determinate*”, pînă ce doctrinele în litigiu (morală *determinată* și morală *libertății*, bunăoară, ori sistemul social *al forței*, cel *al interesului* și cel *al dreptului*) „*se îndreaptă într-o direcție convergentă și se apropie din ce în ce mai mult*” [17].

Oricît de mici s-ar dovedi progresele pe această cale de înaintare, ele n-au cum să fie contrabalansate prin atitudini sectare, de baricadare în propria construcție, ori prin metoda schimbului de anateme.

6. Cu *METODA „TERMENILOR MEDII”*, Alfred Fouillée conduce spre practica deja discutată, într-unul din capitolele prezentate, cea a *INTERPOLĂRII*: așa cum, de la un ton muzical la altul se cere să ajungem printr-o modulație care să nu perturbe armonia, la fel trebuie să netezim parcursul dintre adevărurile a două doctrine filosofice, odată ce le-am „rectificat” și le-am „completat”, conform metodelor deja trecute în revistă.

Trebuie, altfel spus, să căutăm *adevăruri intermediare*, prin care să micșorăm ecartul dintre doctrinele și sistemele filosofice.

În morală (respectiv, în filosofia practică), bunăoară, ceea ce au în comun partizanii *libertății* cu cei ai *determinismului fatalist* este chiar ideea „libertății” noastre personale. Acestei „verigi de legătură” i se poate alătura „dorința de libertate”, iar seria *asumpțiilor* rămîne deschisă.

În filosofia dreptului, un oficiu similar de intermediere este îndeplinit prin ideea însăși de *drept* (ca mijloc de atenuare a divergențelor între *teoria dreptului divin* și cea a *dreptului natural*, să spunem); în psihologia speculativă, intervine cu o misiune similară ideea *eului*, ca termen mediu între eul *fenomenal* și eul *real* (de va fi existînd un astfel de *eul*). Ansamblul „*termenilor medii*” constituie ceea ce Alfred Fouillée numește *SISTEM AL IDEILOR-FORȚĂ* [18], interesînd, deopotrivă, *filosofia, psihologia și morală* [19].

7. Pentru că problemelor metafizice, ce țintesc spre fondul realităților, nu avem cum să le oferim soluții directe (așa cum nu putem evita ocoliturile cînd se pune problema să escaladăm piscuri de munte „inaccesibile”), rămîne ca, în locul realităților absolute și al relațiilor aferente, să urmărim relațiile „ultime” dintre lucruri, procese și fenomene, iar cum nici respectivele relații nu ne stau „la îndemînă”, avem posibilitatea să deslușim „traducerea” acestora în realitatea accesibilă, adică să ajungem la „echivalentele” lor psihice, în cazul *idealismului*, respectiv la „echivalentele” lor fizice, în cazul *naturalismului*, ori al *materialismului*.

Ca exemple de *echivalente fizice*, gînditorul francez ne indică *mișcarea* – echivalent mecanic al căldurii, luminii, electricității, magnetismului și așa mai departe; ideea de *libertate*, considerată ca motiv, este – la rîndul ei – un echivalent al manifestărilor finalității; pe de altă parte, doctrinele forței și ale interesului furnizează un echivalent al dreptului metafizic [20].

8. *Trecerea*, pe calea inductivă, *la limită* este ultimul procedeu prin care Alfred Fouillée înțelege să încurajeze avansul pe coordonatele integrării concepțiilor filosofice și ale construcției de noi sisteme cu putere explicativă sporită. Punctul de plecare pentru noua metodă este inducția matematică, adică extrapolarea de la finit, la infinit, a unor relații, sau proprietăți, ce se confirmă într-un anumit număr de cazuri.

Cu precauțiile de rigoare, o astfel de procedură, asumată sub chip de axiomă în sistemul aritmeticii, ordonat de Giuseppe Peano [21] (1858-1932), s-ar putea aclimatiza și în spațiul filosofiei. Anticipând deznodământul febrilelor discuții iscate în jurul fundamentelor logico-matematice, gânditorul francez ne previne că nici în filosofie nu trebuie să supralicităm impactul pe care-l au „limitările interne”, de ordin principial, ale inducției și ale oricărei alte metode.

Acolo unde, din punct de vedere teoretic, ne lovim de spectrul „localismului” și al „facticității”, nu este exclus să izbîndim din punct de vedere practic.

Pornind de la o idee cât se poate de subiectivă, precum aceea de *libertate*, „ne-am putea apropia, de exemplu, în chip nedeterminat, de ceea ce am fi dacă am poseda o libertate, în chip obiectiv, real”, ne asigură autorul pe care-l urmărim, iar aceasta tocmai pentru că, „în practică, noi ne putem considera liberi ori de câte ori acționăm sub comandamentele libertății, cu dorința de-a realiza o astfel de idee, ținînd cont de motivele acțiunilor noastre și subordonîndu-le motivului suprem de a fi liberi” [22].

Din punct de vedere filosofic, s-ar putea ajunge, astfel, la convingerea că ipoteza libertății își are un suport în „natura ultimă a activităților umane” [23], adică în *realitatea umană*, ca atare. Pentru un demers similar, de trecere la limita ideală, William Kingdon Clifford [24] (1845-1879) ajunge să considere *sentimentul* drept lucru în sine și chiar substrat ultim al existenței umane, dacă nu al întregii realități [25]...

Raționînd invers, de la formele inferioare, ale conștiinței, spre cele superioare, platonicienii și hegelienii ajung să postuleze „gîndirea pură” și s-o considere echivalentul *finței*, substratul ultim al existenței.

Într-un caz, ne regăsim în orizontul *idealismului* „SENZAȚIONIST”, în celălalt caz ni se dezvăluie mecanismul *idealismului* „INTELECTUALIST”.

Dacă cele două doctrine asupra vieții spirituale sînt antrenate în procedura sintezei și a concilierii, ajungem la identificarea *realității* cu *conștiința* (în general), ca unitate între *simțire* și *gîndire*.

9. Prin cei opt pași ai strategiei de valorificare a contribuțiilor din filosofie, prezentați în cele de mai sus, Alfred Fouillée reușește să releve utilitatea *istoriei filosofiei* pentru *filosofie*, în măsura în care cea dintîi „corijează și previne eroarea”, la fel cum ea poate „să confirme, sau să completeze adevărul” [26]. Atuurile de care pomenește gânditorul francez decurg din dubla misiune a istoricului filosofiei.

Pe de o parte, el trebuie să *înțeleagă* doctrinele și sistemele cu care are de-a face, iar aceasta îl obligă să se transpună în atmosfera filosofiei pe care o cercetează, să înțeleagă punctul de vedere al inițiatorului acesteia și „spiritul” în care el o desfășoară. Mai trebuie, de asemenea, ca el să zăbovească asupra „părților superioare” din construcțiile pe care le analizează, fără a uita nici o clipă că, „în filosofie, ca și în artă, marea critică nu este cea a defectelor, ci aceea a frumuseților” [27].

Tot istoricului filosofiei îi incumbă însă și sarcina de a judeca în sensul strict plăsmuirile de care se ocupă; el trebuie să *interpreteze* și astfel să aprecieze, adică să semnaleze *erorile* (iar dacă reușește în această misiune, el indică și căile dezamorsării acestora!), după cum, mai trebuie să urmărească și șansele de conciliere a adevărurilor, ceea ce, privind peste granițele unei doctrine sau alta, înseamnă, de fapt, a desluși punți de înțelegere și a sugera căi ale concilierii între filosofi.

Nu ne propunem să evaluăm în ce măsură a contribuit Fouillée, ca istoric al filosofiei, la această mai mult decît generoasă misiune de „liniștire a apelor” în cetatea filosofiei și nici dacă propria-i viziune răspunde comandamentelor sintezei *din ce în ce mai cuprinzătoare* în plan filosofic.

S-ar putea spune că nici la 120 de ani după *proclamarea celor 8 căi de cooperare „pozitivă”* filosofii nu au învățat prea multe despre felul cum ar trebui să se înțeleagă și nici nu au reușit să ajungă la acea „veritabilă fraternitate”, izvorîta din chiar „*ardoarea credinței întru rațiune*” [28].

Ce nu-i putem refuza entuziastului „pacificator” este clara disociere între metoda *ANALITICO-SINETICĂ* de care se pasionează (cea a maximei concilieri în orizontul ideilor cercetate) și *ELECTISMUL*, cu mai vechi „state de funcții” în epoci revolute, dar și cu nedisimulate afinități în spațiul filosofic al Franței din vremea lui Alfred Fouillée, dacă ne gîndim la prestația unui Victor Cousin (1792-1867) și la turnura „metodei filosofice” de la care acesta se reclama. Distanțîndu-se, în egală măsură, și de metoda „panteistică” a lui Hegel, prin care „s-a transportat în istoria filosofiei fatalismul logic” [29], gânditorul francez se întoarce, o dată în plus, la semnul peren al virtuții.

Inclusiv în cunoașterea și în creația filosofică, a fi de partea virtuții înseamnă a evolua pe calea de mijloc: a refuza să crezi că toate adevărurile s-au spus, deja, și ne rămîne doar sarcina de a selecta și de a combina

ingredientele moștenite; pe de altă parte, a nu uita că sînt conciliabile doar adevărurile pozitive, respectiv „punctele de vedere diferite, gradele diferite ale gîndului, relațiile diferite dintre lucruri” [30] și așa mai departe.

Iar pentru că unul dintre gînditorii veacului trecut, în care s-a sfîrșit filosoful Alfred Fouillée, avea să se impună printr-o carte ce conjugă *adevărul* cu *metoda* [31], să urmărim cuvintele prin care își încheie introducerea, din care tocmai am citat mai sus, promotorul *ideilor-forță*.

Vorbind despre savanți, gînditorul francez ne spune că „adevărul metodei lor se recunoaște în progresul pe care aceasta îl face posibil; tot astfel, în acordul progresiv al filosofilor asupra unor puncte din ce în ce mai numeroase vom recunoaște adevărata metodă a filosofiei și a istoriei” [32].

Reținem, prin urmare, că – și în filosofie – orice *construcție* este, în fapt, o *RECONSTRUCȚIE* [33] și o *REAMENAJARE*, așa cum orice nou *sistem* este, în fapt, produsul unei ingenioase și susținute *sistematizări*.

Referințe:

1. Fouillée Alfred. Histoire de la philosophie. - Paris: „C. Delagrave”, 1875; Seizième édition, contenant la philosophie contemporaine. - Paris: „Delagrave”, 1924, p.VI-XVII.
2. Idem. L’avenir de la métaphilosophie fondée sur l’expérience. - Paris: „Félix Alcan”, 1889; troisième édition, Paris: „Alcan”, 1921, p.103-127. O primă reacție la generoasa tentativă de jalonare a căilor prin care se poate influența progresul în filosofie înregistrăm prin James Seth, care comentează cartea în numărul 59 al tomului XV, pe 1890, al publicației „Mind” (p.401-404).
3. Fouillée Alfred. Op. cit., p.116-115.
4. Ibidem, p.115.
5. Fouillée Alfred. Op. cit., p.103, respectiv 104.
6. Ibidem, p.103.
7. Ibidem, p.106.
8. Fouillée Alfred. Op. cit., p.106.
9. Popper Karl Raimund. Logik der Forschung. - Verlag, Wien: „Julius Springer”, 1934, carte extrasă din impetuoasa abordare a problemelor majore din teoria cunoașterii (ne referim la scrierea intitulată Die beiden Grundprobleme der Erkenntnistheorie, publicată integral – la Editura „Mohr” din Tübingen – abia în 1979, de către Troels Eggers Hansen).
10. Alfred Fouillée. Op. cit., p.114-115.
11. Ibidem, p.115.
12. Ibidem, p. 117.
13. Perelman Chaïm. Traité de l’argumentation: La nouvelle rhétorique, avec Lucie Olbrechts-Tyteca. - Paris: Presses Universitaires de France, 1958, p. 50 sqq. Cf. și cartea, semnată în aceeași formulă, Rhétorique et philosophie. - Paris: Presses Universitaires de France, 1952.
14. Alfred Fouillée. Op. cit., p.119.
15. Ibidem.
16. Cf. Ioan Petru. Adevărata natură a metodei carteziene // Revista de filosofie. - Tom 42. - Nr. 4. - București: Editura Academiei Române, 1995, p.369-375.
17. Fouillée Alfred. Op. cit., p.122.
18. A se vedea, în acest sens: Fouillée Alfred. L’évolutionnisme des Idées-Forces. - Paris: „Felix Alcan”, 1890 (reimprimată, prin xerocopiere, la „Adamant Media Corporation”, din Boston, în 2005); în Franța, volumul ajungea, în 1911, la a V-a ediție, iar, printre cei care au discutat, după prima apariție, cartea în atenție, se înscrie James Seth, pomenit, deja, la nota 154, de la p.209, cu o recenzie în Mind. - 1891. - Vol. 16. - Nr.2. - P.271-274.
19. Este de reținut că titlul sub care a fost anunțată prima dată cartea despre evoluționismul ideilor-forță (în L’Avenir de la Méthaphysique) era Principes généraux d’une philosophie des Idées-Forces; cît privește deschiderea spre celelalte științe, menționăm: Fouillée Alfred. Psychologie des Idées-Forces, două volume, „Felix Alcan”, Paris, 1893 (reeditată în 1912 și, respectiv 1921); idem. La morale des Idées-Forces. - Paris: „Felix Alcan”, 1908; reeditată în 1914 și, respectiv, 1921.
20. A se vedea: Fouillée Alfred, Idée moderne du droit, en Allemagne, en Angleterre et en France. - Paris: „Hachette”, 1878 (reed. în 1923).
21. Peano Giuseppe. Arithmetices principia, novo methodo exposita. - Torino: „Bocca”, 1889.
22. Fouillée Alfred. Op. cit., p.125.
23. Ibidem, p.125-126.
24. În studiul: On the Nature of Things-in-Themselves, din „Mind”. - 1878. - Tom 3. - Nr. 9. - P.57-67.

25. Pentru descrierea respectivei aplicații a procedurii de trecere la limită, Alfred Fouillée (op.cit., p.507) ne trimite la unul din admiratorii lui Clifford, respectiv la T.Whittaker, care publică în numărul 4(24), din tomul VI, pe 1881, al revistei britanice „Mind” (p.498-513), studiul „Mind-stuff” from the Historical Point of View.
26. Fouillée Alfred. Histoire de la philosophie. Seizième éd. - Paris: „Delagrave”, 1924, p.I.
27. Ibidem, p.VII.
28. Ibidem, p.XIII.
29. Ibidem, p.XV.
30. Ibidem, p.XVI.
31. Gadamer Hans Georg. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. - Tübingen: „Mohr”, 1960; Unveränd. Nachdr. d. 3. erw. Aufl. Tübingen 1975; trad. rom. (Adevăr și metodă). - Iași: Editura „Polirom”, 2000; - București: Editura „Teora”, 2001.
32. Fouillée Alfred. Op. cit., p.XVII.
33. Acesta va fi fost și gândul ce l-a inspirat pe Mircea Florian când și-a reunit o serie de studii apărute între 1923-1928 (în „Revista Română de Filosofie”, „Viața românească” și „Convorbiri literare”).

Prezentat la 26.11.2008